

Changes in dentals or inter dentals:

ጸልመ፡	[s'alma]	become dark	>	ጨለመ፡	[č'aləmə]
ጸፈነ፡	[s'əfənə]		>	ጨፈነ፡	[č'əffənə]
ጸጉር፡	[s'əgur]	hair	>	ጠጉር፡	[t'əgur]
ጸው፡	[s'ew]	salt	>	ጨው፡	[č'əw]
ጸርቅ፡	[s'ər k']	dress	>	ጨርቅ፡	[č'ər k']
ፀመደ፡	[d'amədə]		>	ጨመደ፡	[č'amədə] ¹⁰
ፀመረ፡	[d'amərə]	' added	>	ጨመረ፡	[č'əmərə]
ፀበጠ፡	[d'əbət'a]	caught	>	ጨበጠ፡	[č'əbbət'a]

Other significant features or changes in pronunciation

1. Assimilation: It is a process by which two sounds that occur close together in speech become more alike. Examples: qəwəmə > qomə.
2. Dissimilation: making sounds more different than they were before is common in the transition form Ge'ez in to Amharic. ሀጋዚእ > አጋዥ; ወዳዲ > ወዳጂ.
3. Changes in Lenition or weakening...: affect only consonants. Consonants can be classified as stronger or weaker on several different scales; the following are some of the changes seen in the history of Ge'ez :

Voiceless	Voiceless	Voiceless	Voiceless
velar	pharyngeal	velar	pharyngeal
<u>plosive</u>	<u>fricative</u>	<u>plosive</u>	<u>fricative</u>
ራከል፡	> ራከል፡	ኢያረኮ	> ኢያረኮ
Simplex	Geminate		
ጎፆፆ	> ጎፆ(Gem.)	[goyəyə > goyyə]	
Voiceless	Voiceless	Voiceless	Voiced
dental	dental	velar	velar
<u>plosive</u>	<u>fricative</u>	<u>plosive</u>	<u>plosive</u>
አንቲ	> አንቺ	ዐከመ	> ዐገመ

¹⁰ ጨመደ is also equivalent to ጠመደ

Alveolar - nasal palatal

አድገኒ > አዳገ/ኝ

voiced voiceless

dental dental

fricative fricative

አግለዝት > አግለስት¹¹

Geminated

Degeminated

በብሐት > በብሐት geminating Ge'ez (there are many Ge'ez words)

Degeminated

Geminated

በገደ > በገደ (Gem.) bowed (Amharic)

Spirantization of velar plosive

ኮነ > ኸነ (the source is the book of Mar yishak)

Voiceless Voiceless

dental

fricative palatal

ተሰከመ > ተሸከመ (Amharic)

Palatal approximant

nasal

ʃ > ɣ

Voiceless

Voiceless

Addition

Loss

dental

dental

ቀራንዮ > ቀራንዮስ

ʃ from ቀራንዮ

plosive

emphatic

ተ > ጠ

The most national development principle

1. Final vowels often dopper
2. "V" become Voiced between vowel
3. Stops, become fricatives (under certain condition)
4. Consonants become voiceless at the end of words

¹¹This kind of change is not much common in Ge'ez, but the reverse is very true.

stop

fricatives

approximant: glottal stop > ʔ (palatal approximant)

መላእክት >

መላይክት

voiced

bilabial liquid

ለዕለሁ > ላለ/ደ/ይለሁ

Voiced

bilabial

glottal stop

oral stop

Bilabial

nasal

nasal

nasal

plosive (stop)

liquid

መንበር >

ወምበር

አድጎኒ >

አድጎነኝ/ኝ

Voiced

voiced

velar

velar

plosive

fricative

ጎዲጎ >

ጎዲ/ፍጎጎ፡ ጎዲግከ > ጎዲገ(Gem.)

Classical Ge'ez had no phoneme (V), though it did have (f) which had a voiced allophone [v] between vowels, so that nəfs, for example, was pronounced with [v]- as it still is to"day. This, the word we now spell over word initially, however, (&) could only be pronounced as voiceless (f), as it is still today in native words like fäläg, - - -.

Orthography and Problems of Mispronunciation

Significance of the Gospel to identify the sound ፀሐይ: ጸሐይ: ሠረቀ: ሰረቀ: ፡. «As far as we can tell from the archaeological finding in Ethiopia, the Sabeian alphabet is said to have had twenty nine symbols. But by the time when Ge'ez is said to become a spoken and written language in common use in northern Ethiopia, If this view of Geez as a child of Sabeian is right then it took over only twenty four of the twenty nine Sabeian symbols. In addition, two new symbols (p') and (p) were invented to represent sounds of Greek and Latin loan words.»

"Besides, by the time Ge'ez stopped to be a living spoken language and /or was replaced by Tigrinya, Amharic, and other lan-

guages, further changes took place. That meant that the use of all the three different symbols ሀ ሐ . became unnecessary, since all these are now given the same pronunciation h. Furthermore, both ሠ and ሰ are pronounced as (s), both ፀ ፈ' and ጸ as (s'), and both አ and ፀ as ('a')." However, all nine symbols of Amharic are taken from Ge'ez, which was the language of literature in Ethiopia even until recent times. Similarly or particularly, after the fifteenth century, we see the changes of the consonants in ሠ and ሰ: GGMS/GIMS መንግሥት: መንግሥት: ሥልጣን: ሰልጣን: ፀርአ: ጸርአ: ፀር: (some changes after the 15th century).

አ

ሐ > ሰ

Shift of sounds:

The following letters show changes through time in phonology, morphology and grammar:

አ > አ or ፀ during the grave accent

ፀ > ሐ or ፀ may be directly ፀ > አ

ሀ > ሐ " "

ሐ > ሐ > ሀ > ሃ or ፀ " " ሐ > ሃ

ኀ > ኀ > ሀ > ሃ or ፀ " " ኀ > ሃ

ሰ > ሠ or

ሠ > ሰ

አ > ቦ ቦ

አ > ቦ > ይ or ፀ

አ > ዎ or ፀ

ፀ > ዎ > ፈ or ፀ

ጸ > ጸ/ጸ or ፀ (in Amharic and Gədlats of Ge'ez)

ተ > ጠ

ቦ > ቦ

ከ > ከ or ፀ -(in manuscript of Mar yishak)

ጸ > ፀ or ፀ

ሰፀ > ጸ or ፀ

ቀቀ > ቀ or ፀ geminated

ቀሐ

ግሐ > ግ or ፀ geminated

ነን > ነ or ፀ geminated

ሐሐ > ሐ or ፀ geminated

Problems of mispronunciation/ Problems of phonology

That is Ge'ez letters which could be considered phonologically akin to one another, in the early days of the language's history. However, the letters that now represent the same sound, used to have phonological variants. There are, for example, the three types of *h*. When we see the some texts, we find them full of mistakes compared to the early GGMS.

Examples:

"The Lord called his servants" "እግዚእ ጸውዐ [high level]¹² እግብርቲሁ"

"The Lord called her" "እግዚእ ጸውዓ [acute] ከያሃ"

They (Fm.) called ውእቶን ጸውዓ [high level]

All the above have the same pronunciation in the fourth order not even the fourth order of the reason is but according to the Gospel of ሕጸጸ ጸርዳማ one can see that the Gospel preserved the way of writing. ዐብይ > ዐብይ,¹³ ቢ is not a there pronunciation of Ge'ez it use influenced by the semi vowels ዐብይ really follows the rules of word formation process in Ge'ez.

እዳ: > እደሃ:

ወይቤአ: > ወይቤላ: :

ብሐሐ ፈርሳውያን:

ብሐሐ ፈሪሳውያን:

ብሐሐ ፈረሳውያን:

¹² If *h* is written in *ፀ* the meaning will be completely different. Ge'ez has many words that change their meaning because of the tone found in the language. Words could change their meaning according to the pronunciation. Even some words show difference in meaning if the pronunciation is zero or not.

¹³ ዐብይ follows the normal form of Ge'ez words and adjectives. It means it is not affected by the guttural. It seems more like a noun rather than an adjective.

Generally speaking, the Ge'ez letters have their own function not only for orthographical purpose but also in the melody, poetry, morphology etc. Hence, if letters are not properly spelt and pronounced, they may shift the meaning and the structure or the grammar of the language. However, there are some traditional scholars who use these letters with out the understanding of the general rule of the language, they followed from what or where they have learnt. However, in the past, the scribes were punished or cut of their hand if they did not write the letters properly. This was practiced during Emperopr bakkafa, in the Gonderian period. (Admmasu Jemberie: 12). However, even before the Gonderian period some of the writers violated the proper use of the ortogaraphy, the witness is the the theaologica aethiopica of Job Ludolf. This day, there are many Ge'ez words written with out the identification of the the proper place of the letters. A very good example is the Ge'ez dictionary of kidaned Wald kifle which has many Ge'ez words having two or three options to write one sound. Hence, the problem is not only of Amharic but also of Ge'ez. That is why many composers of poems and writers, write them with out the indentification of the letters.

Punctuation includes drop, three dots and others. Example;
ዘበ: ሰማያት:: እግዚአ: ብሔር :: ዘዘ: ዚአሁ::

ፌ.ሀ.፲፫. ሰዋሰው

የቀድሞ የግእዝ ሰዋሰው ስም + ቅጽል > ስም + ቅጽል /ቅጽል + ግስ ነው:: እንዳንድ የሥነ-ልቦና ተመራማሪዎች ቅጽል+ ስም በአሁኑ ሰዐት አማርኛ ከግእዝ ላይ እንዳሳረፈው ይረዳል:: ቋንቋው በየጊዜው በሚያደርገው ውስጣዊ ለውጥ ግእዝም ስምን አስቀድሞ ቅጽልን /ቅጽልን አስቀድሞ ስምን ማስከተሉ ቀደም ሲል ያደረገው እንጂ አማርኛ ለግእዝ አስተማሪው ማለት አይደለም:: አማርኛ ጽሑፍ ለግእዝ አስተማሪው ማለት አያሳምንም:: ግእዝ አማርኛ ከመስፋፋቱ በፊት በዚሽ ዐይነት መንገድ አልፎ አልፎም ይጠቀም እንደነበር መረጃዎች ይጠቁማሉ:: በተመሳሳይም በግእዝ በጥንቱ ልማድ ሥርዐት ግስ + ባለቤት + ድርጊት ሲኾን አሁንም በራሱ ግስ + ድርጊት + ባለቤት ሲኾን እንዲኾንም ግስ- /+ ባለቤት-/+ ድርጊት እንዳለበት የሚጠቀሙ የግእዝ ጽሑፎችን እናገኛለን:: በዚሽም ቋንቋው

ቀድሞ ያወረሳቸው ለሀገራችን ልሳናት ያሳያቸው ጠባዕያት ሲኖሩት ይኸ ደግሞ ለአፍሪካ ሥነ-ጽሑፍ ዕድገት ራሱ ግእዝ በለውጥ እንደኼደ እንገምታለን። በትርጉም ደረጃም ቋንቋው በተለያዩ ጥናት የተለያዩ ጠባዕያትን ሲያስተናግድ እንመለከታን። አንዳንዶቹ በትርጉም ለውጥ ሲያመጡ አንዳንዶቹ ያላመጡ ኾነው እናያቸዋለን። ግእዝ በዚህ ረገድ ከፍተኛ አስተዋፅኦ ማድረጉ ነው። ምሳሌ ኢትዴገሪ > ኢትሐጽኢ > ኢትቴሐቲ። እንደ አማርኛ በግእዝ ቋንቋ በንእሳ አንቀጽ የተጻፈውን እንደ ስም እየቀያየሩ የሀገራችን ቋንቋዎች ሲጠቀሙበት ኖረዋል። ለአዳዲስ ቃላት መፍጠሪያም ቋንቋው የደረጀ መኾኑን በየጊዜው የሚ ታተሙ ትን የሳይንስና ቴክኖሎጂ መዛግብተ-ቃላትን ብንመለከት እንረዳለን።

ምሳሌ ከተለመዱት

ግእዝ		የቀድሞ	አማርኛ	የአሁኑ
ጸገዐ	>	ጸና	>	ጠና
ጸልዐ	>	ጸላ	>	ጠላ
ጸርዐ	>	ጸራ	>	ጠራ
ጸርሐ	>	ጸራ	>	ጠራ
ጸሐፊ	>	ጸፊ	>	ጸ/ጣፊ
ጸሎት	ሽ	ጸሎት	ሽ	ጸሎት
ፀሐይ	>	ፀሐይ	>	ፀሐይ /ጠሐይ
መልዐ-		መልዐ	-	ሞላ

ከዚህ አንጻር የአርማኛን ቃላት በብዛት ብንመለከት መሠረታዊውን ግእዝ እናገኘዋለን። በመኾኑም ግእዝ ምንጊዜም በአማርኛ ውስጥ ይኖራል ማለት ነው። ይኸም ግእዝ መነጋገሪያ፣ የአፍ መፍቻ ስላልኾነ እንደማንኛውም ቋንቋ ሞቷል የሚለውን መስፈርት ትተን ሕያው ልሳን እንድንል ያደርገናል። የማድረግን - የመኾን - የማለት ግሰን እየተጠቀመ የሚኼደው የአማርኛ ቋንቋ መሠረቱ ግእዝ እንደኾነ እንረዳለን። ምሳሌ ዛሬም

ሀሎ /ሀለው - አለ

ሀሉ /ሀለው - አሉ

ከወነ - ኮነ - ኾ/ሆነ

ሰምዐ - ሰማ ... የግእዝ ቃላት ናቸው።

ይኸም የሚያመለክተው በአማርኛ ሥነ-ጽሑፍ ውስጥ ግእዝ ምን ያኽል ድርሻ እንዳለውና ያለ የቃልና የሰዋሰው ሥርዐት ሲጻፍ የሚያስከትለውን ጉዳት ነው።

ምሳሌ፡- ምሥራቅ/መውጫ/በር ምስራቅ /መስረቂያ/፡፡ ለምሳሌ «ሥ» ቢጠፋ እያሳደግነው ሳይኾን እያደኸየነው መኾኑን ያሳያል፡፡ በተጨማሪ የባህል፣ የታሪክ መዛግብትን መመርመር የማይችል ትውልድ ይፈጠራል ማለት ነው፡፡ በአጠቃላይ አማርኛን ኾነ ሌሎች ቋንቋዎችን ብንመረምር ግእዝ ከተውላጠ-ሰም /መራሐያን እስከ ሥርዐተ-ዐረፍተ-ነገር መዋቅር ድረስ ያልገባበት አለ ለማለት አንችልም፡፡ ከአንዳንድ የድምጽ ለውጦች በስተቀር፡፡ በእርግጥ ግእዝ አማርኛን አሳደገ፡፡ ከ፲፫ኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ በሥነ-ጽሑፍ ቋንቋነት ቢወሰንም በንግግ ርም ኾነ አዳዲስ ድምጾችን ለመፍጠር ያደረገው አስተዋፅኦ ዛሬም አለ፡፡ በተለይም የግእዝ ሥነ-ጽሑፍ የክብር ዘመናት የሚባሉት ከ፲፭ኛው - ፲፮ኛው ክፍለ-ዘመን እንዲኹም ከዘመነ-ግራኝ በኋላ በነንደር ዘመን የተስፋፋው ሥነ-ጽሑፍ ግእዙን የሙጥኝ ያለበቱ እና የዘመነ-መሳፍንቱ ናቸው፡፡ ፲፱ኛው ክፍለ-ዘመን የአማርኛ ሥነ-ጽሑፍ በብሔራዊ ደረጃ የታወጀበት የዐፄ ቴዎድሮስ ዘመንም ቅርብ ከመኾኑ እና የግእዝ ቋንቋ ካለው ሀብተ-ጽሑፍ አንጻር አማርኛን ማሳል መቡ ማስፋፋቱ የተረዳ ነው፡፡ እንግዲህ በዚህ ዘመን ያሉት ሰዎች እንደዛሬ ዐለም-ዐቀፋዊነት ተጽዕኖዎች ስላልበዙባቸው ዞረው ዞረው በራሳቸው ቋንቋ በመኾኑ የአሁኑን ዘመን ስንመለከት ግን ችግሩ ይበልጥ የሚያሳስበው ግእዝን ብቻ ሳይኾን አጠቃላይ ማንነታችን መኾኑ ነው፡፡

Syntax

The translation in Ethiopic has expanded continuously since the coming of the Nine Saints. In memory of the Hebrew professor Ak-lawer, Biblical scholar and promoter of vernacular translation, it is fitting to say a word about language types as they influence translation in the Ethiopian language area. The two major language types as characterized by whether the verb comes at the beginning or late in the sentence must be given special attention by translations in Ethiopia. Most of them are working from engines with reference to New Testament Greek, Old Testament Hebrew, and possibly Ge'ez. These languages are of the SVO (subject- verb- object) or the similar VSO (Semitic) type with the verb near the front. The Ethiopian translation whether Semitic, Cushitic or Omotic languages presently being produced, are of the SVO (subject- object- verb) type patterns. However, the Ge'ez status was mainly VSO type.

The earliest Ge'ez phrase structure is Noun + Adjective. Adjective + Noun was often used. This shows the internal development in Ge'ez. Again, the syntax in Ge'ez includes the earliest Semitic one that is VSO, and at the same time it uses the SVO. Here, it can be said that Amharic and Ge'ez probably developed these changes through time. Ge'ez also uses related words in its literary documents. This change occurred, not because Ge'ez speakers suddenly decided to move some phrase form one location to another, but emerged because of a long term tendency to shift various discourse functions from the VSO imperfect to the SVO perfect. In Biblical Ge'ez, then, a shift in the markedness of two competing constructions led eventually to a major syntactic change in the language, a change in its basic word order.

Grammaticalization, Typology, Harmony SVO condition of Unmarkedness OSV /marked not so ordinary Shift of markedness.

Like other Semitic languages, only Biblical Ge'ez had two distinct sets of verbs form / Aspects, called the imperfect and the perfect. The imperfect forms were used most of the time for most purposes, while the perfect forms were used only occasionally for a few purposes. Importantly, the imperfect forms normally required verb - subject- object (V S O) word order, the ordinary word order of the language while the perfect, a marked form, usually required a marked word order, SVO. Here are two examples from the book of the Gospel:

ወይይሉ ዘካርያስ ለመልእክ

'And said Zākayas to the angel'

[Imperfect]

ሰበሐተ እግዚአብሔር በረቀ ለዕለሆም

This change occurred, not because Ge'ez suddenly decided to move some phonemes from one location to another, but merged because of a long- term tendency to shift various discourse from the

VSO imperfect to the SVO perfect. In Biblical Ge'ez, then, a shift in the markedness of two competing constructions led eventually to a major syntactic change in the language: a change in its basic word order. Grammaticalization, Typology harmony, and Syntactic change analysis of the structure:

A copula: The Ge'ez copula is the verb to be which, at the same time is, used as a pronoun, a demonstration.... some examples:

a. እንዘ በሀም ውለቱ

'While mute is'

'While he is mute'

b. ውለቱ በእሴ ጸድቅ

He is a righteous man'

C እነ ውለቱ ገብርኤል

'I am Gabriel'

d. ቡርከት አገቲ

'Blessed you'

'You are blessed'

፩.፲. የም/ዛሬ

ትንሣኤ ግእዝ ለምን?

፩.፲.፩. ግእዝ «ምስለ» ቤተ-ክርስቲያን

ቤተ-ክርስቲያን ለብዙ ዘመናት የፈተና ገፈታ ቀማሽ በመሆን፣ ልጆቿን እያበረቃች ለሀገራዊ ሀብት መጠበቅም እስከ ሰማዕነትነት እያበረከተች በየአድባራቱ እና ገጻማቱ ጠብቃ አሳድጋ ለዚህ ትውልድ እና ዘመን ካቆየታቸው ዕሜቶች አንዱ ግእዝ ነው። ቤተ-ክርስቲያን ቤተ-መዘክር፣ ቤተ-ክርስቲያን ቤተ-ትምህርት፣ ቤተ-ክርስቲያን፣ ግምጃ ቤት፣ ቤተ-ክርስቲያን የሥልጣኔ ማዕከል፣ ቤተ-ክርስቲያን ከተማ-ሀገር በመሆን ስታገለግል ቆይታለች።

ስለዚህም ነው በሀገሪቱ የታሪክ እና የመዛግብት ጥናት ላይ የረጅም እድሜ ልምድ ያላቸው ፕሮፌሰር ሪቻርድ ፓንክረስት የኢትዮጵያ ቤተ-ክርስቲያን የሀገሪቱ ባህል ጠባቂ ናት ሲሉ በውጻሴ ዘጸድቅ የሚመሰክሩላት። የኢትዮጵያ ቤተ-ክርስቲያን የግእዝን ሥነ-ጽሑፍ ሽነ ቋንቋ እንደሚከተለው ጠብቃ አስረክባለች።

በጉባኤ-ቤቱ፡- የኢትዮጵያ ቤተ-ክርስቲያን ማዕከል-ትምህርት በመሆን ለዘመናት ሕዝቡን አገልግላለች። በራሷ ባህላዊ ሥርዐተ-ትምህርት ዜማውን ቅኔውን

መጽሐፉን በዚህ ቋንቋ ስታስተላልፍ ቆይታለች። እነዚህም ትምህርታት የሚከናወኑበትን ትምህርት ቤት ከቤተ-ክርስቲያኗ ዐውደ-ምሕረት ዙሪያ በተዘጋጁ የመቃብር ቤቶች፣ ዙሪያውን በቀላሉ እንደነገሩ በተሠሩ ጎጆች ሽኖ ሌሊቱን ሲያዜም በራሱ ቋንቋ አዛኝን እስኪ በልልኝ እያለ እርሷ በርሱ እየተሳሳለ ለዘመናት አስተላልፏል። ይኸ ብቻ ሳይኾን መምህሩን በእርሻው በማሳው እየረዳ ነው።

በምእመናን፡- ምእመናን ለሀይማኖታቸው እና ለሀገራቸው ባላቸው ፍቅር ሕይወታቸውን ከቤተ-ክርስቲያን አጣምረው ኖረዋል። በባህል ግንባታውም ተሳትፈዋል። የቤተ-ክርስቲያን ተረካቢ ተማሪንም ከመሰባቸው ማዕድ ሳይሰስቱ ሲመግቡ ሲያስተምሩ ቆይተዋል። ቤተ-ክርስቲያንም እንድትገለገል ጧፋን መጋረጃውን ዐሥራቱን ሲያስገቡ ባደረጉት አስተዋፅኦ የቤተ-ክርስቲያኗ ሀብቷ እንዲኸ ሊተላለፍ ችሏል። ዋዜማ እየደገሱ ቁመት ሲያስቆሙ ዕድሞ ሲያስከብሩ ኖረዋል።

አልያም በዙሪያዋ በተተከሉ ዐጸዶች አትሮንሷን ዘርግታ፣ አዘጋጅታ፣ ዜማውን አሰምታ፣ ግሱን አስገሰሳ አስተላልፋለች። ይኸንንም ያደረገችው ለደቀመዛሙርቱ ከሰንበቱው ከደጀሰላሙ ረድኤት እያሳተፈች ነው።

በሊቃውንት፡- ሊቃውንት ፍቅረ-ሀገር፣ ሕይወተ-ክርስትና፣ ፍሬ-በረከት ስላላቸው እና ዘወትር ቃለ-እግዚአብሔርን በመናገር፣ ደቀ-መዝሙር ሲያጠፋ ሲያርሙ ሲሳሳት ሲያስተካክሉ፣ የተበላሸውን ሲያቀኑ ባሳለፉት ድካም ሀብተ-ታሪክን አውርሰዋል። የደረሷቸውን ቅኔያት፣ የጻፏቸውን መጻሕፍት ዜናተ-መዋዕላቱን ጭምር ሲደጉሱ፣ ሲኮትቱ የተሻለ ቅርጽ-ፊደልን ሲያወርሱን ወዘተ ነፍሳቸውን ከሥጋቸው አብልጠው በመኖራቸው ነው። በመኾኑም ዳዊቱን እየደገሙ፣ መጻሕፍትን እየተረጎሙ ያበራሩበትም በዚህ ልሳን ነው። በዚህ ሳይወሰኑ ሌትም ቀንም እንቅልፍ አጥተው ከማሳሌቱ፣ ከሰዐታቱ፣ ከጉባኤ-ቤቱ ሳይለዩ ስለ ነገዋ ቤተ-ክርስቲያን በመጨነቅ ያስማሩትን ደቀ-መዝሙር «አ ወልድየ ጽንዐ በጸጋሁ ለእግዚእን ሊየሱስ ክርስቶስ ዘንዱር ሳዕሌክ በመንፈስ ቅዱስ» ልጄ ሆይ አድርብህ ባለው በመንፈስ ቅዱስ በጌታችን በኢየሱስ ክርስቶስ ጸጋው ጽና ምክር አስተምር ብለው የቃል አደራ በመስጠት በየአህጉሩ ሲያስማሩ ቆይተዋል። ይኸ ብቻ ሳይኾን ጸሎታቸውን ለሀገር በሱባኤ ሲያደርሱ ኖረዋል።

በደቀ-መዛሙርቱ፡- ሀገራ-ሙላዳቸውን በመተው ደበሉ ለብሰው፣ ቆራሽን ተማምነው፣ አኮፋዳቸውን ከሰሌን አዘጋጅተው፣ ዳዊታቸውን በትከሻቸው አንግበው በትምህርተ-ቤተ-ክርስቲያን ዘመናቸውን ያቆዩ ተማሪዎችም ባለውለታ መኾናቸው የማይዘነጋ ነው። ዕድሜ ሳይገድባቸው ገና በልጅነት ዕድሜያቸው ሽምብራ እየቆረጠሙ በውርጭ እየተነሡ ሀገር ለሀገር በመዞር ምሥጢር ሲሻሙ የአባቶቻቸውን ትውፊት በቃል በመጽሐፍ ያስተላለፉ ደቀመዛሙርቱም እነዚህ ናቸው።

እነዚህም በሌሊት እየተነሡ ከመምህራቸው እግር ሥር ኾነው በብርዱ በቁሩ ሲቀደስ ሲያስቀድሱ፣ የሌሊቱን ዝናብ ታግሰው ሳይታክቱ በመምህራቸው ጓሮ በትጋት የተማሩባቸውን ጉባኤያት እያስታወሱ ሲያስተላልፉ ኖረዋል። ደቀ-መዝሙሩ ያለገፍረት ራሱን ዝቅ አድርጎ በምዕመናን ደጃፍ ዐረፍ ብሎ የተገኘውን እየተዘከረ ወደ ጉባኤው ሲመለስ እያዜመ፣ ቅኔውን እየቆጠረ፣ ወንዙን እየተሻገረ፣ ተራራውን እየወጣ፣ የአራዊቱን ድምጽ እየሰማ፣ ተፈጥሮን እየቃኘ፣ ምሥጢርን እያየ ያየውንም በቅኔው እየቀመመ ለነባር ሲያስተላልፍ ቆይቷል። ይኸ ብቻ ሳይኾን ለከብረ በዐሉ ያለውን ቀለም በአፋፍ ሳይኾን እየቀጸለ በጎጆው ለነባር ሲያስተላልፍ ቆይቷል።

፩.ሰ.፪.ገእዝ በፈተና ውስጥ/ወቅታዊ ችግሮች

በሉላዊነት የመጣ ችግር፡- ፀለም በአሁኑ ሰዐት በምታካኪደው የመረጃ ልውውጥ ግንኙነት ምክንያት ሀገራት ብዙ አንድ የሚያደርጓቸው ጉዳዮችን መለያዎችን በመልካሙም ይኹን መልካም ባልኾነው ኹኔታ እያስተናገዱ ይገኛሉ።

ሀገራችን ኢትዮጵያ በአሁኑ ሰዐት ምንም እንኳን የራሳቸውን ባህል የሚወዱ ልጆች ቢኖሯትም በማወቅም ኾነ ባለማወቅ በሀላም ዐቀፍ ተጽዕኖ ሥር ሳያስታውሱ የሚመላለሱ ልጆቿ ቁጥር እየጨመረ ይገኛል። ስለዚህም የሀገራችን ወጣቶች በሰንት መከራና ድካም የተላለፈውን ዕውቀት ለመቀበል እንዳይዘጋጁ የኾኑ እና ያንን በመርሳት የውጪውን በመመኘት የሚባዝን ትውልድ እያፈራች ነው። ትውልዱ እውነትን ከሐሰት ሥልጣኔን ካለመሠልጠን ለይቶ ማየት እየተሳነው የመጣበት ኹኔታም አለና። በዚህ ምክንያት ተጽዕኖ ከደረሰባቸው ዕሄቶቻችን መካከል የብዙ ቃላት መሠረት ሊኾን የሚችለው ሀገር በቀል ቋንቋችን ግእዝ ነው። ብዙ መዛግብት የያዘውን ቋንቋ ግእዝን ማወቅ የተሳነው ወገኖችን በተቃራኒው የውጪ ቋንቋ መናገር፣ የውጪ ባህልን መውረስ፣ የውጪ ሰው መኾንን የሚያልም የሚመኝ ትውልድ እየኾነ መጥቷል። «የቆጡን አወርድ ብላ የብብቷን ጣለች» ይሏል ይኸ ነው። ለዚህም መገለጫው በየጊዜው በየመገናኛ ብዙኃኑ፣ በየት/ቤቱ፣ በየደብሩ ግእዝን ከሚናገር ይልቅ እንግሊዘኛውን ለመናገር አንደበቱ የፈጠነበት ዐዋቂ፣ ምሁር፣ ወጣት፣ ሕፃን ቁጥር መጨመሩ ነው። የፈረንጅን ቋንቋ ለመናገር የፈጠነውን ያኸል ስለራሱ ለማጥናት የሚታትረው ግን በጣም ጥቂት ነው። ይኸ የጥፋት መንገድ እስከ ገጠሩ የሀገሪቱ ክፍላችን ገብቶ እያለ ባህላችን ግን አሁን ድረስ መሞትን መቃወሙን አላቋረጠም። በዘመናችን ከ«እም» ይልቅ «ማዘር» የኹሉም ሰው ቋንቋ ኾኗል ማለት ይቻላል። መጻሕፍተ ቤተ ክርስቲያንም አንባቢ አጥተው ተቀብረዋል።

ከገላፊነት ማሰብ የመጣ ችግር፡- የግእዝ ቋንቋ ባለቤቱ የኢትዮጵያ ሕዝብ ሲኾን ስለ ቋንቋው ማደግ ስለቅርሶቹ መጠበቅ የሚታየው የገላፊነት ስሜት በጣም ያነሰ ነው። ይኸም የሚያመለክተው ግእዝ ሰብስቦ የያዛቸውን መረጃ ለማወቅ ያለን ዕውቀት እናሳ መኾን ነው። በተጨማሪም ግእዝን እንደሌሎች ንብረቶች ወይም ቅርሶች ባለበት ማቆየት ማለት ብዙ ነገሮች እንዲጠፋ ማድረግ ነውና የበለጠ ትኩረት ያስፈልገዋል።

ቋንቋውን ከሀይማኖት ጋር ማያያዝ፡- ግእዝ በሀገራችን መነገር ከጀመረ አን ሥቶ ትውልዱ ኢትዮጵያዊ ኾኖ ቋንቋዋ መኾኑን ለዐለም አስመስክሯል። ይኹን እንጂ እስልምና ከመጣ ከብዙ ዘመናት በኋላ ያለው አመለካከት ግን በአሁኑ በቤተ ክርስቲያን የመወሰንና ከሀይማኖት ጋር የመገናኘቱ ጉዳይ የቋንቋውን እድገት ያደበዘዘ አመለካከት ኾኗል።

ከፍርሀት የመጣ ችግር፡- ግእዝን በየቤተ ጉባኤው ያቆዩልን አበው በብዙ መንገድ ተጠቅመውበታል። ለራሳቸው እና ለሀገራቸው የሚኾን መንፈሳዊ ስንቅ ስንቀውበት አልፈዋል ይኹን እንጂ ትምህርተ ግእዝ በአንዳንድ ምክንያት እየተ ዳከመ ሲመጣ ቋንቋውን ሊቃውንቱ ፊቱ ለመናገር የሚፈራው ተማሪ ቁጥር በርክቷል። የማይነሣውን ባነሣውስ የሚነሣውን ብጥለውስ ወዘተ እያለ ራሱን በአጉል ፍርሀት ያስገዛው ሰው ብዙ ነው። ለዚህ ክስተትም ቋንቋውን ከባድ፣ ቋንቋውን አስቸጋሪ አድርጎ ማየት፣ ማውራት ተጠቃሾቹ ምክንያቶች ናቸው።

፩.ሊ.፫. ዛሬ የሚያበረታቱ ምቹ ኹኔታዎች፡-

ምቹ ኹኔታዎች፡- በአሁኑ ሰዐት ካለው ኹኔታ እንደምንረዳው ቤተ- ክርስቲያን የራሷን ተቋማት እየገነባች እያስፋፋች ትገኛለች። ከእነዚህ ተቋማት ውስጥ ት/ ቤቶች ከፍተኛ የትምህርት ተቋማት በባህል ጥበቃው የራሳቸው የኾነ አስተዋፅኦ ይኖራቸዋል። በተጨማሪም ለአንዳንድ የአብነት ት/ቤቶች የሚደረገው ቋሚ በጀትም ታላቅ ምዕራፍ ነው። በተጨማሪም ቤተ ክርስቲያን በከፍተኛ የትምህርት ተቋማት የሚማሩ ልጆቿን ለመጠቀም ዘመናዊውን ከባህላዊ አስተሳሰብ ለመሐድ ምቹ ኹኔታ ያለ ይመስላል። ቤተ-ክርስቲያን በገጠር ድረስ የዘለቁ ት/ቤቶችን ጎን ለጎን ዘመናዊውን ትምህርት የናፈቁትን እንዲማሩ በማበረታታት የአብነት ት/ቤትን ልትጠቀምበት ይገባል። በሰንበት ት/ቤቶች የተጀመረው እንቅስቃሴ ጥሩ ኺደት ይኖረዋል። በእ.አ.ዩ የተጀመረው የልሳነ ግእዝ ወዳጆች ማኅበርም አንድ እርምጃ ነው። በተጨማሪም በአንዳንድ ተቋማት ያሉ የልሳነ ግእዝ ወዳጆች ምሁራን ግእዝን በከፍተኛ ትምህርት እንዲሰጥ እያደረጉ ያሉት ግፊት እና የሚያስተምሯቸው የከፍተኛ ትምህርት ተቋም ተማሪዎች ጥረት ጥሩ መነሻ ነው። በየጊዜው እየወጡ ያሉ የማስተማሪያ መጻሕፍት እና

የመጽሐት ላይ ትምህርትም በኢ.አ.ዩ ከተጀመረው የኢትዮጵያ የፌሎሎጂ ባለሙያዎች ማኅበር እና የትምህርት ክፍሉ እንቅስቃሴ እና በአንዳንድ ምሁራን ግእዝን በተመለከተ ያለው ፍቅር እና የምርምር ሥራም ለእድገቱ ከፍተኛ ድርሻ ይኖረዋል። የግእዝ ተናጋሪ ቤተሰብን መመሥረት እና በጋዜጣ፣ በሬዲዮ፣ በድረ ገጽ ትምህርቱ መሰጠቱ ደግሞ ይበልታል።

የግእዝ ተናጋሪ ቤተሰብን ማኅበር ወይም የዚህ መጽሐፍ አዘጋጅ የግእዝን ትምህርት በሰንበት ት/ቤቶች እና በግል እንዲኹም የመገናኛ ብዙኃንን በመጠቀም ሲሰጥ ቆይቷል። ለአብነትም፡-

መጽሐት	ርእስ
ሐመር	አቡጊዳ(ከ፲፱፻፺፬ ዓ.ም ጀምሮ)
ጋዜጣ	
ጉግል	ትምህርተ ግእዝ ብሔረ ሀላም
ድረ -ገጽ	
Trinitycollege.edu.et	ትንሣኤ ግእዝ ብሔረ ሀላም
	The Re-birth of Geez
Mkidusan.org	ትምህርተ ልሳን ሰብእ ቀዳማዊ
ሬድዮ	
ሸገር	የግእዝ ትምህርት
ፓል ቶክ	
ክፍል፡- ኢትዮጵያ ቤተ ግእዝ	ትምህርተ ግእዝ

ይኸ በእንዲህ እንዳለ ትምህርቱን በልዩ ልዩ ቦታዎች በደብረ ገደል ቅዱስ ራጉኤል በደብረ ምሕረት ቅዱስ ሚካኤል በማኅበረ ቅዱሳን በመንበረ ልዑል ቅዱስ ማርቆስ በኢ.አ.ዩ ግቢ.... ወዘተ አስተምሯል። በርቀትም በፖስታ ለሚማሩ በኢሜል በመጻጻፍ በስልክ በመደዋወል አስተምሯል።

ቤተሰብሎ/ማኅበሩ ስለ ግእዝ አስፈላጊነት እና ጠቀሜታ በልዩ ልዩ መንገዶች የማስተዋወቅ ሥራ ሠርቷል። ለምሳሌ በሬድዮ፡ በኢትዮጵያ ሬድዮ 1፣ 4ና ኤፍ ኤም፣ በፋና፣ በሸገር ኤፍ ኤም ፣ በዛሚ ኤፍ ኤም፣ በኤፍ ኤም 96.3፣ በጀርመን ድምጽ፣... በድረ ገጽ፡ በጋዜጦች፡ በአዲስዘመን፣ በአዲስ ነገር፣ በአዲስ አድማስ፣ በአዲስ ልሳን፣ በሰንደቅ፣ በሪፖርተር፣ በአውራ አምባ፣ በስምዕ ጽድቅ፣ በጎግል ... በመጽሐት፡ በሐመር፣ በመለከት፣ በቀምነገር... የማስተዋወቅ ሥራ ሠርቷል።

ቤተሰብ/ማኅበሩ በኢ.ኦ.ተ ቤተክርስቲያን የዕሥራ ምዕት በዐል ዝግጅት ስለ ግእዝ ቋንቋ ጥንታዊነት ባሕርይ እና ቋንቋው ወደፊት ስለሚያድግበት የሚተነትን ጽሑፍ አቅርቧል። በኢ.ኦ.ዩ (በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ) በኢ.ጥ.ም. ተቋም (በኢትዮጵያ ጥናት እና ምርምር ተቋም) «ዝክረ ሀላዊ ግእዝ» እና በቅ.መ.ክኮ (ቅድስት ሥላሴ መንፈሳዊ ኮሌጅ) «ዝክረ ልሳን ሰበእ ቀዳማዊ» በሚል ርእሰ አቅርቧል። ቤተሰብ/ማኅበሩ ግእዝን በተመለከተ መንቀሳቀስ ለሚፈልጉ ወጣቶች የመማሪያ ጽሑፍ በማዘጋጀት በነጻ አድሏል።

፩.ሐ.ጌሠም /ነገ/

፩.ሐ.፩. የግእዝ ቋንቋ እንዲያድግ ለምን አስፈለገ?

ባህል በቋንቋ ይለካል። እምነቶች የሥነ ሕዝብ ማኅበራዊ መሠረቶች /ዐምዶች ልምዶች ዕውቀቶች ሹሉ በቋንቋ አሉ። በአደጋ ላይ ያለ ቋንቋ ማለትም በአደጋ ላይ ያለ ዕውቀት አሳሳቢ፤ ባህል ማለት ነው። ምክንያቱም ስለ ቋንቋው ታሪክ እና አገባብ የሚታወቀው ዕውቀት ካፀፀ መሠረት የለሽነትን ያስከትላል። በመኾኑም ቋንቋ የኅብረተሰብ/ የአንድ ሕዝብ አካል ነው። ስለሕይወት ባህል ልምድ የሚፈስ ዕውቀት ሹሉ ትርጉም የሚኖረው በራስ ቋንቋ በሚገኝ ዕውቀት እንጂ የተጻፈን ብቻ በመቀበል አለመኾኑ ደግሞ የራስ ቋንቋን ማወቅ ወላጅ መኾኑን ያሳያል ልሳናት በአባቶች ቅድመአያቶች ቀሩ ማለት የልጆች ሀገራዊ አንደበታቸው ማንነት የሚጠበቁበት ኀይል ጠፋ ማለት ነው። የእኛ ማንነትና ታሪካችን ያለው የተቆራኘው በብዙ መንገድ ከቋንቋችን /ከግእዝ ጋር ነውና ያለበትን ደረጃ ልንመረምር እና ልናስተውለው ይገባል። ሌላው ይቅርና መለያችን ልዩነታችን አንኳን በቋንቋችን ሰዋሰው አገባብ ሊታወቅ ይችላል። ቋንቋችን ካልተጠበቀ የሚተላለፈው ዕውቀት ትውፊት ባለበት ይቆማል አብሮ አስሮ የያዛቸውን ዕውቀቶች ፍልስፍናዎች ሹሉ ይዞ ይጠፋል። ነገር ሹሉ በአዲስ ይጀምራል። ሥርወ-የሌለው በአሸዋ የተገነባ ሕንጻን ይመስላል። የሌሎች ባህል ነርፍ በመጣ ጊዜ በቀላሉ ይወድቃል። ቋንቋን መጠበቅ ብቻ ሳይኾን እንደገና ልንጠቀምበት ይገባል። በስደት በዝርፊያ በዐለም ዙሪያ በየበታው ያሉትን የሥነ-ጽሑፍ ሀብቶች ሊመረምሩ የሚችሉ ልጆች ሊተኩ ያስፈልጋል። የተበረዘውን ማቅናት የጠፋውን ታሪክ መፈለግ የተለየንን የጥበብ ምንጭ ፍለጋ መውረድ ዝቅ ማለት ያስፈልጋል። ሊጠፋ ያለውንም መጠበቅና ማስተላለፍ ትልቁ ኀላፊነት ይኸው ነው።

አፍሪካውያን ዛሬ ቋንቋቸውን ለመጠበቅ የሚያደክማቸው ለብዙ ዘመናት በተሰላ ዕቅድ ሥር ተጽዕኖ በመውደቃቸውና በሌላኛው የቅኝ ግዛት መንገድ

ማለፋቸው ነው። ይኸ ችግር ደግሞ ዛሬም ከአፍሪካ ምድር ስላልተወገደ በአደጋ ላይ የነበሩ ዕውቀቶች ኹሉ ጠፍተዋል። መፍቀርያን ባህላ አፍረንጅም በመብ ዛታቸው ነባሩ/ የአካባቢው መንፈሳዊውም ኾነ ቁስ አካላዊው ዕውቀት እየተረሳ መጥቷል።

ይኸንን እየተረሳ ያለ ሀብት ደግሞ ለመጠበቅ ልምዱ ያላቸው ወላጆች ሽማ ግሌዎች አስረካቢ ሕፃናት ተረካቢ ሊኹለት ይገባል። ባለማወቅ እንግሊዝኛውን ሲናገሩ በማበላሸታቸው ይቅርታ የሚጠይቁትን አማርኛን ግእዝን ግን በማበላሸ ታቸው ግድ የሌላቸውን ወጣቶችን እስምሮ ልብ ሊያጠቁት ይችላል። በዚያውም ላይ የሚሮጠውን ትውልድ መጠበቅ ይቻላል።

በሀገራችን በልዩ ልዩ የሥራ ዘርፍ ያሉ ሰዎች በተለይም በጋዜጠኝነት በመገናኛ ብዙኃን በቤተ ክህነት በትምህርት ተቋማት ያሉ ወገኖች ጸሐፊዎች እንዴት እንጠቀም ብለው ሊያሰቡ ይችላሉ። ይኸን ግለሰባዊ ብቻ ጥረት የሚፈታው አድርጎ ማየት መፍትሔ እንደማያመጣ መረዳት ያስፈልጋል። በዋናነት ኅብረተ ሰቡን ያቀፈ ማኅበር ማስፋፋት ግእዝን የሚወዱ መቋቋም የሚችሉትን ማሰባሰብ ተገቢ ነው።

በአጠቃላይ ግእዝ ቋንቋው ጠንቅቆ በያዛቸው መዛግብት ላይ ችግር ከመድረሱ በፊት ለመጸኢው ትውልድ ባህሉን፣ ሀይማኖቱን፣ ታሪኩን በራሱ ባህል የሚሠራ ትውልድ መፍጠር እና ያለፉትን ዘመናት ሥራ እና ሀገራዊ ትውፊት ለመቀበል የተዘጋጀ ትውልድን እንደ ድልድይ ኾነው ሊያሸጋግሩት ሊያረካክቡት ይገባል። ሆኔያቱን፣ መዛግብቱን፣ ቅርሶቹን ጠብቆ በትናንት፣ በዛሬና በነገ መካከል ያለ ትውልድን የሚያስተሳስረው አፍሪካዊነት እንዳይገታ ይኸ እድለኛ የኾነ ትውልድ ሊዘከርበት እና ሊታወስበት የሚችለው አባቱ ያስረከበውን ተረክቦ ሲያስረክብ ጠብቆ ሲያጠብቅ እና «ግብረ ዘመናቸውን ፈጸምኩ ዘአወፈይከኒ አወፈይኩ» ሲል ብቻ ነው። በመኾኑም ይኸ የቅብብል ተግባር ከቀጠለ የሃልሳዩ ዘመን ትውልድ ያለውን አጎልብቶ እንደ ዘመኑ አራቆ ሕይወቱን እና መጽሐፉን /ዕውቀቱን ከአባቶቹ ወርሶ እና አጎልብቶ መሠረቱን አጽንቶ ለረጅሙ ጉዞ የሚነሣበት መንገድ ይኸኛል። ለዘኸ ረጅም ጉዞ የታሪክ መሠረት የኾነውን በእንጻሩም አፍሪካዊነትን ተላብሶ የአባቱን እና የዐለም የበረከት ልሳን የኾነውን ግእዝንም ይጠብቅ ዘንድ የመፍትሔ አቅጣጫዎችን ለመጠቀም እንወዳለን።

ፌ.ሐ.ደ.መፍትሔ፡- የግእዝ ቋንቋ እንዲያድግ ቋንቋውን ሕዝባዊ ማድረግ ያስፈልጋል ቋንቋውን ተናጋሪዎች እንዲኖሩትና ሕያው ኾኖ ለማቆየት ይቻላል ዘንድ የሚመለከታቸው መንግሥት፣ ቤተ- ክርስቲያን እና ኅብረተ-ሰብእ የበኩላቸውን ድርሻ መወጣት ይኖርባቸዋል።

፩. መንግሥት

መንግሥት የሀገርን ሀብት ከማስጠበቅ አኳያ ኅላፊነትም ግዴታም አለበት። ግእዝ ቋንቋ ሀገራዊ ሀብት ያለው መኾኑን ተገንዝቦ በልዩ ልዩ ቦታዎች ከ፩ኛ - ፲፪ኛ ክፍል ባሉ ት/ቤቶችና ከፍተኛ ተቋማት ውስጥ ግእዝ እንዲጠና እድሉን ማመቻቸት ይጠበቅበታል። ይኸም የሚያስፈልግበት ምክንያት ከሚከተሉት አስተዋዎላች አንጻር ነው።

ከሥነ-ልቦናዊ እና ከማንነት መገለጫነት ጥቅሙ አንጻር

ግእዝ የማንም ቋንቋ ያልኾነና ሹሉንም ኅብረተ-ሰብእ አንድ ማድረግ የሚችል ልሳን ነው። ሀገራችን የአፍሪካ መዲና እንደመኾኗ ለአፍሪካውያንም መታወቂያ የኾነውን ፊደል ልሳን ልታስተዋውቅ ኅላፊነት መውሰድ ይገባታል። ይኸ ካለኾነ ግን ትውልዱ ራሱን በራሱ ስም መጥራት የተሳነው ይኾናል። ለዚህም በቅርቡ ሺሕ ዐመትን በትክክለኛ ኢትዮጵያዊ ስም ለመጥራት የታየው መደናበር ምስክሩ ነው። በአኅዙ አጻጻፍም ኾነ በስያሜው ግራ የተጋባ ወጣት ሽማግሌ ያየንበት ብቻ በቂ ማስረጃ ነው። በተጨማሪም የቤተ-ክህነት ሊቃውንት ሊጠበቁ ሊረዱ ይገባል። የአንድ ሊቅ መሞት የአንድ ሀገር ዕውቀት መጥፋት ነውና ፊደልን ለመቀነስ የተነሱ ምሁራን ሙከራም ማንነታችንና ታሪካችንን ያለማወቁ ውጤት ነው።

ሀገራችን ኢትዮጵያ የአፍሪካ ኅብረት መቀመጫ የነጻነት ተምሳሌት፣ የሥነ-ጽሑፍ ሀገር የአፍሪካውያን መኩሪያ ስትኾን እና ከውጪ የበላይነትም ራሷን ጠብቃ ለአፍሪካውያን ነጻነት፣ የመንፈስ አንድነት ያበረከተችው ጉለሐ ድርሻ የሰንደቋን ልዕልና እና አርአያነቷን ያመለክታል። በእነዚህ ሹሉ በፊደሏ መጠበቅ፣ በልጆቿ ጀግንነት፣ በታሪክ ማንደርነት የምትጠራው ሀገር የሥልጣኔ እና የሰው ልጆች ምንጭ በምትባለው ሀገር እንደምንስ ፊደሏ ጠፍቶ ድሮ ያልተጠበቀችውን ያኸል ዛሬ ተሸነፈች የሚል ጥያቄ ያስነሣል።

ምሳሌ ትርጉሙ ፊደል፡-

ሰአለ-ለመን፣ ሠዐለ-ሥዕል ሳለ፣ ፈጸመ-ጨረሰ፣ ፈፀመ-ለጐመ፣ መሐረ-ይቅርአለ፣ መሀረ-አስተማረ፣ ፀፈረ-ፅፍርን ቆረጠ፣ ጸፈረ-ሠራ፣ ርኅበ-ተራበ፣ ርሐበ-ሰፋ፣ ሐለው-ጠበቀ፣ ሀለው-ኖረ፣ ሐበለ-ሴሰኛ ኾነ፣ ኅበለ-ደፈረ

ከምጣኔ-ሀብታዊ/ከኢኮኖሚያዊና ማኅበራዊ ጠቀሜታው አንጻር

በሀገራችን ያሉት የዜማ፣ የሥነ-ጥበብ፣ የሳይንስ ፍልስፍናዎች መሠረታዊውና የተቀመጡበት መሣሪያ ግእዝ ነው። ሐኪሞቻችን በሀገራቸው የባህል መድኃኒት ከተነሡ ዕፅዋትን ካወቁ ባለዜማዎች የያሬድን ዜማ ከነምሥጢሩ

አመጣጡን ካወቁ የሥነ ከዋክብት ተመራማሪዎች መጻሕፍተ- ግእዝን ካገኘው ካነበቡ በራሳቸው ባህል ተነሥተዋልና ሥራቸው ሹሉ ይሠምርላቸዋል። ከፈረንጅቹ የበለጠም ሊሳካላቸው ይችላል። ይኸም በመጠኑ እንኳን በተማሩት በቀደምቱ ደራሲያን ስኬት ተለክቷል። ከቤተ- ክህነት ሊቃውንት ተጠግተው ምርምር ያደረጉ የውጭ የሥነ- ማኅበራሰብ፤ የሥነ- ልሳን፤ የሥነ- መልከወ - ምድር ...ተመራማሪዎችም ከሊቃውንቱ ተጠግተው በጠጡት የዕውቀት ወተት የሚመሰክሩት ይኸንን ነው። ነገ ፈረንጆቹ በሀገራችን የትምህርት እድል አገኘን ብለው የሚመጡበትን ሹኔታስ እንመለከት ይኸን?

፩. ቤተ-ክርስቲያን

ቤተ-ክርስቲያን በብዙ ፈተና ጠብቃ እንዳቆየችው ሹሉ ዛሬም ነገም ልጆቿን በተለያዩ ቦታዎች የግእዝ ት/ቤት ከፍታ ማስተማር ይጠበቅባታል። ይኸ ካልኾነ ግን ባህሉን የረሳ ትውልድ ይፈጠርና ህይማኖታዊው በረከት እየተዘነጋ ያለ ዐምድ የቆመ ትውልድ ይረከበዋል። ዜማው ቅኔው መጽሐፉ ሹሉም መሠረቱ ኢትዮጵያዊ ዐለም-ዐቀፋዊ የኾነው ዕውቀት ይጠፋል ማለት ነው። ስለኾነም ሊቃውንቱ ወጣቱ ቤቶች ወንዶች ሕፃናቱ እንዲከታተሉት ማድረግ ያስፈልጋል። በዘመናዊ ት/ቤቶቿ በማዕከላዊ ማሠልጠኛ አግባብ ባለው ሹኔታ ምስክር እየሰጠች ልታሠለጥን ይገባል። በዚህም ላይ ልጆች ቋንቋውን ሲናገሩ እንዳይሸማቀቁ እንዲበረቱ ቢሳሳቱም እንዲቀጥሉ የሚያበረታታ ምቹ ሹኔታና አካባቢ መፈጠር ይኖርበታል።

ከህናቱ የተለያዩ የማሻሻያ ትምህርት እንዲያገኙ ጥረት መደረግ አለበት። ምእመናንም ልጆቻቸውን ዳዊት እንዲደግሙ ውጻሴ ማርያም እንዲጸልዩ ካደረጉ መንፈሳዊነቱ እና ዐዋቂነቱ ይቀጥላል ማለት ነው።

፪. ኅብረተ-ሰብእ

ሕዝብ የራሱ የጋራ መለያ አለው። ኢትዮጵያዊነት የሕዝቡ የጋራ መለያ ያለው ደግሞ በዚህ ልሳን ነውና ስለ ግእዝ ያለው የተሳሳተ አመለካከት ሊቀየር ይገባዋል። ኅብረተ-ሰብእ ግእዝ ያለውን ፋይዳ በመረዳት የራሱ ኅላፊነት አለበት። ልጆች የውጪ ቋንቋ ብቻ መማራቸው ነገ ራሳቸውን ወላጆቻቸውን የሚዘነጉ በራሳቸው አቅጣጫ ብቻ ያለ ልንም የሚኼዱ ይኾናሉ ምንም ነገር ቢኖር በዚህ ምድር ላይ ያለ አንድ መገለጫ ወይም እምነትና ተስፋ አይኖርምና። ያ እምነት ባህል ደግሞ መልካም ካልኾነ ባህልነቱ ቀርቶ ጎጅ ይኾናልና። የመልካም ነገር መሠረታችን በኾነ ግእዝ ኢትዮጵያውያን አባቶቻችን ተግባብተውበታል። አልፎም ከሀገሮች መረጃን በቋንቋው ለታሪክ አስፍረውበታል። ፊደላቸውም መሠረቱ

ይኸው ነው። ስለኸንም የአሁኑ ትውልድ ኅብረተሰብን በግ እዝ ልዩ ልዩ ጥቅምና የማንነት መገለጫነት ግንዛቤ ሊኖረው ይገባል። ግእዝን ከሀይማኖት ጋር ብቻ ሳያያይዝ መጠቀም ይኖርበታል። ሲጠቃለል ግእዝ ቋንቋው ሰፊ በቀላሉ ልንግባባበት የምንችል የተጻፋበት መዛግብት ባላቸው ዕሜት ስሜትን ማራኪነት እና የቃላት ወላዲነት ንይል ብንጠቀምበት በቀላሉ መግባባትን የሚያስችል ብሔራዊ ስሜትን የሚያላብስ ማንነታችን የሚያሳውቅ በመኾኑ ኢትዮጵያን እንደ ጃፓን ሥልጣኔ በራሷ ባህል መምራት ይቻላል። ነጋድረስ ገብረ ሕይወት ባይከፋኝ እንዳለው። ስለዚህ ግእዝ ቋንቋ እንዲያድግ ቋንቋውን ሕዝባዊ ማድረግ ያስፈልጋል። ቋንቋውን ተናጋሪዎች እንዲኖሩትና በሕያውነት ለማቆየት ይቻል ዘንድ የሚመለከታቸው አካላት ኹሉ ሊረባረቡ ይገባል።

ፈ.ሐ.፫.እንዴት?

በአጠቃላይ በግእዝ እና ቋንቋው ጠንቅቆ በያዛቸው መዛግብት ላይ ችግር ከመድረሱ በፊት ለመጸኢው ትውልድ ባህሉን፣ ሀይማኖቱን፣ ታሪኩን በራሱ ባህል የሚሠራና ያለፋትን ዘመናት ሥራዎች እና ሀገራዊ ትውፊት ለመቀበል የተዘጋጀ ትውልድን ሆሄያቱን፣ መዛግብቱን፣ ቅርሶቹን ጠብቆ በትናንት እና በነገ እንደ ድልድይ ኾነው ሊያሸጋግሩት ሊያረካክቡት ይገባል። በዚህም ምክንያት ሕሊናዊ ዝግጅት ያስፈልጋል በማለት ሌሎች አስፈላጊ ግንዛቤዎችን እንጠቁም፡-

- ◆ በጥሩ አገባብ የሰዋሰው አጠቃቀሙን ማጥናት
- ◆ ቋንቋው ተቀባይነት እንዲኖረው የጊዜውን ባህል አኗኗር መረዳት
- ◆ የትምህርት እድልን ማስፋት ማበረታታት ጋዜጦዎችን፣ ደብዳቤዎችን ማዘጋጀት የግእዝን ቅኔያትን እንዲደርሱ እንዲስፋፋ ማበረታታት
- ◆ ጊዜውን ባገናዘበ መልኩ ጽሑፎችን ማዘጋጀት
- ◆ ለሕፃናት ለወጣቱ ለኹሉም እንደ ደረጃው በሚያስፈልገው ሥነ ዘዴ ትምህርቱን መስጠት
- ◆ ሥርዐተ ትምህርት መቅረጽ
- ◆ ብቁ መምህራንን ማዘጋጀት
- ◆ በቂ በጀት መመደብ
- ◆ ቋንቋውን ማስተማር የሚችሉ ሰዎችን ፍላጎት እንዲኖር ማድረግ
- ◆ የአብነት ትምህርት ቤቶችን በአግባቡ ይዞ ከዘመናዊ ትምህርት ጋር ማስኬድ
- ◆ የምርምር ተቋማትን ማስፋፋት
- ◆ የቅኔ፣ የዜማ፣ የመጻሕፍት ት/ቤቶችን ማበረታታት
- ◆ ለካህናቱ፣ ለዲያቆናቱ የዕውቀት ማሻሻያ መርሐ ግብር መንደፍ

- ◆ አፍሪካዊ ስሜትን ማጉላት
- ◆ የአብነት ትምህርት ቤቶችን ማዕከላት ማድረግ እና ህልውናቸውን ማቆየት
- ◆ ጥናታዊ ጽሑፎች በየጊዜው ቢቀርቡ
- ◆ የውይይት መድረክ በግእዝ ማካከል
- ◆ ሥዕላዊ በኾነ መልኩ ሕፃናትን ማስተማር ቢቻል
- ◆ በልዩ ልዩ ቦታ በግእዝ የተጻፉ ማስታወቂያዎች ቢኖሩ
- ◆ ልጆችም ኾኑ ተማሪዎች ታሪካቸውን በግእዝ እንዲጻፉ ማበረታታት
- ◆ በግእዝ የተጻፉ መጽሐፎችን ማስተዋዋቅ ማስጎብኘትና ስለ ጥቅማቸው ማስረዳት
- ◆ ንግግርን በቋንቋው ማድረግ በተለይም የሚሰቡ ቃላትን በመጠቀም ንግግር መጀመር
- ◆ ታሪኮች ግጥሞች ድራማዎች በግእዝ የሚቀርቡበትን ኹኔታ ማሳየት ማበረታታት
- ◆ የአብነት ተማሪዎች ካህናቱ በአሉበት እንዲነጋገሩ ማድረግ
- ◆ ቋንቋውን ቀለል አድረጎ ለመጠቀም መሞከር ቋንቋውን እንዲሩቅ እንዲባድ አለማየት

ይኸ ከኾነ ቋንቋውን ባህሉን የሚወድ እና የሚያስፋፋ ማንነቱን በደንብ የሚያወቅ ትውልድ መገንባት ይቻላል። በመጀመሪያ የራሱን ባህል ቋንቋ በማወቅ የሌለውን ዐለም ባህል እንዴት ከሱ እንደሚለይ እና እንዴት ማወቅ እንዳለበት በቀላሉ ይረዳል። ስለሌሎች መቀበል ያለበትን እየተቀበለ ሀገሩ የምታድግበትን ባህል፣ ትውፊት ስሌት በቀላሉ ማስረዳት ማስተዋወቅ ይችላል ማለት ነው።

ማጠቃለያ

ይኸ ከኾነ ዘንድ ትውልዱ ራሱን ዐውቆ የተቀበለውን አበዋዊ ንላፊነት ተረክቦ ከተጓዘ የሀገር ባህል ይጠበቃል ብርሃን የኾኑት ሀብታት ይሰበሰባሉ። መዛግብት ሀገሪቱን መላዳቸውን ይጠቅማሉ። የዕውቀት እና የማንነታችን ዜና ጠባቂነታችን ይቀራል። በጥራዝ ነጠቅነት ዕውቀት የተበየነባቸው መጻሕፍት ገለጻ፣ አስያየት ኹሉ ሥሙር እና ትክክል የኾነውን ይፈልጋሉ። ሀገራዊ ዕሄቱ ኹልጊዜ የትውልድን ብርሃን የሚያሳይ የአምባ ላይ መብራት ኾኖ ይኖራል። ኢትዮጵያንም ወደ ቀደም ከብሯ መልሶ በዐለም ላይ ደምቃ፣ ማንነቷ ታውቆ በልጆቿ የምትታቀፍ ምድራዊት ገነት ኾና እንድትጸና ኹኔታዎችን ኹሉ ያመቻችላታል። አሜን ወስብሐት ለእግዚአብሔር።

The GGMS Gospel mentions king Armah . It mentions him with the repairing of certain churches by him.› እን አርመሐ¹⁴ ንጉሥ ሐንጳኩዋ ለቤተ ማርያም ለሐምዛት፡፡¹⁵ 'I Armah the king built the church of Mary of Həmzat '. The question here is ' who was Armah? '. The problem here is to know the time when Armah ruled. However, it is difficult to know the exact time when Armah reigned or as Kobishonov says "at the present time, we are not in a position to say with cèrtainty how many Aksumite kings bore the name of Ezana or Kaleb or Armah or Gersem etc. Almost every historian and numismatist has a somewhat different opinion on this core". The fact that he was a ruler in the Aksumite period is supported by evidence in the coins that hold the name Armah. But, still, it is difficult to know whether it is a nickname like Abrhā or As'bḥā; it needs further investigation. The name Armah is a Ge'ez word from rāmḥ. Hence, the evidence that encourages the time is linguistic and palaeographical evidence. The name rāmḥ itself is the same pronunciation like the other semi vocalized words in the period. But, the same evidence could be a linguistic and paleographical one.

We find this name word in the Bible (chronicle-I 12 :24). Tarikə Nəgəst also mentions this name. The meaning of the name is hero, fighter....the root of the name rmh means to fight.

It is known that ሕኒ¹⁶ the pronoun, is found from the inscription. It is also found from the Gospel of Ṭabba Gərīma. The name Armah is very similar to the vocalization of some words in the period. This, therefore contradicts the idea of Getachew Haile who claims that the marginalia were added later times. This is because the vocalization of some words is quite different from present usage.

¹⁴ መ is written without the influence of the guttural ሐ because ሐ when comes with መ the guttural changes መ from the first order to the other order.

¹⁵ ሐምዛት is a place found to the south east of Adua.

¹⁶ In the GGMS, the researcher found ለን which is very close to ሕኒ. Although it is not a sufficient reason, the Gospel shows the presence of present Amharic forms of nouns....And this also a very good evidence that the language of the inscriptions and the Gospels are very close in terms of phonology. As a result, in this regard, there is no way to say that the Gospels seem to be written after the Aksumite period. Even the presence of the Amharic word ሕኒ of the inscription is very old than that of the Gospels. Hence, who wrote the Gospel? Was he influenced by Amharic speakers? Or were there present Amharic speakers in the period? Was he himself Amharic speaker or was there Amharic dialects are these questions of the researcher.

ክፍል ኹለት

ሰዋስወ ግእዝ

፩.፩. መራሕያን

መርሐ /መራ/ ከሚለው ግስ የተገኘ ሲኾን መሪዎች ፊታውራሪዎች የሚለውን ትርጉም ይይዛል። መራሕያን የሚባሉት በግእዝ ልሳን ዐሥር ናቸው። ዝርዝራቸውም፡-

እነ	እኔ
አንተ	አንተ
አንቲ	አንቺ
ውእቱ	እሱ
ይእቲ	እሷ
ንሕነ	እኛ
አንትሙ	እናንተ /ለቅርብ ወንዶች/
አንትን	እናንተ /ለቅርብ ሴቶች/
ውእቶሙ	እነርሱ /ለሩቅ ወንዶች/
ውእቶን	እነርሱ /ለሩቅ ሴቶች/

የመራሕያን አገልግሎት ሦስት ዐይነት ነው። ይኸውም

፩.፩ ተውላጠ ስም በመኾን

፩.፪ የመኾን ግስ /ነባር አንቀጽ/ በመኾንና

፩.፫ አመልካች ቅጽል በመኾን

፩.፩.፩. መራሕያን ምድብ ተውላጠ-ስሞች /pronouns/

መደብ	ጾታ	ነጠላ ቁጥር	ውእቶሙ /እማንቱ/
ሣልሳይ /ሦስተኛ መደብ/	ተባዕታይ	ውእቱ	ውእቶን /እማንቱ/
	አንስታይ	ይእቲ	ውእቶሙ /እማንቱ/
ካልኦይ /ኹለተኛ መደብ/	ተባዕታይ	አንተ	አንትሙ
	አንስታይ	አንቲ	አንትን
ቀዳም /አንደኛ መደብ/	የወል	እነ	ንሕነ

በስም ፋንታ ተተክቶ የሚያገለግል ቃል ተውላጠ-ስም ይባላል። መራሕያን እንደ ተውላጠ- ስም ሲሾኑ በስም ፋንታ ተተክተው የሚነገሩ የርባታ መደቦች ናቸው። እነሱም የአካል፣ የስምና የስም አጻፋ እየሾኑ በወንድና በሴት፣ በሩቅና በቅርብ፣ በነጠላና በብዙ የሚነገረውን ርባታ ያሳያሉ። ዐሥሩም መራሕያን በነጠላና በብዙ፣ በወንድና በሴት፣ በሩቅና ቅርብ ሲከፈሉ ሦስት መደብ ይኾናሉ። ይኸውም፤

፩. ቀዳማይ መደብ / 2nd Person የወል ጾታ /አንደኛ መደብ/

- አነ ⇒ እኔ I

- ንሕነ ⇒እኛ We

፪. ካልካይ መደብ ⇒ 1st Person ሹለተኛ መደብ

- አንተ ⇒በቁም You

- አንቲ ⇒አንቺ You

- አንትሙ ⇒ እናንተ You

- አንትን ⇒እናንቺ You

፫. ሣልሳይ መደብ ⇒ 3rd Person ሦስተኛ መደብ

- ውእቱ እሱ ⇒He

- ይእቲ እሷ ⇒ She

- ውእቶሙ እነሱም ⇒They

- ውእቶን እነርሷ ⇒ They

፩.፩ መራሕያን ምድብ ተውላጠ- ስሞች ዐረፍተ- ነገር

አነ እኔ

አንተ አንተ

አንቲ አንቺ

ውእቱ እሱ

ይእቲ እሷ

ንሕነ እኛ

አንትሙ እናንተ /ለቅርብ ወንዶች/

አንትን እናንተ /ለቅርብ ሴቶች/

ውእቶሙ እነዚያ /ለወንዶች/

ውእቶን እነዚያ /ለሴቶች/

ከላይ ያየናቸውን ተውላጡ-ስሞች ቀደስ ፣ ሐረ እና ሰገደ በሚሉት ቀዳማይ አንቀጽ አማካኝነት በዐረፍተ-ነገር እንደሚከተለው እንመለከታቸዋለን።

ሀ. ቀደስ /ቀዳማይ አንቀጽ-/past tense/

እነ ቀደስኩ - እኔ አመሰግንኩ

አንተ ቀደስክ - አንተ አመሰግንክ

አንቲ ቀደስኪ - አንቺ አመሰግንሽ

ውእቱ ቀደሱ- እሱ አመሰግነ

ይእቲ ቀደሱቷ - እሷ አመሰግነች

ንሕነ ቀደሱኒ - እኛ አመሰግን

አንትሙ ቀደስክሙ - እናንተ አመሰግናችሁ

አንትን ቀደስክን - እናንተ አመሰግናችሁ

ውእቶሙ ቀደሱ - እነሱ አመሰግኑ

ውእቶን ቀደሳ - እነሱ አመሰግኑ

ማስታወሻ

- አንባቢ የተሰመረባቸውን ቀለማት /ፊደላት/ ያስተውል
- ውእቱ /ቀደስ/ እና ይእቲ /ቀደስት/ ከሚሉት ውጭ በሌሎች መራሕያን «ሰ» የሚለው ፊደል ወደ ሳድስ፣ ራብዕ እና ሳብዕ መለወጡን ይመለከታል።
- አንድ ነጥብ /«.»/ የማጥበቅ ምልክት ነው።

ለ. ሐረ=ሄደ /went/ ፣ ንበ = ወደ

እነ ሐርኩ ንበ ቤተ እግዚአብሔር

እኔ ወደ እግዚአብሔር ቤት ጼድኩ።

አንተ ሐርክ ንበ ቤተ እግዚአብሔር

አንቲ ሐርኪ ንበ ቤተ እግዚአብሔር

ውእቱ ሐረ ንበ ቤተ እግዚአብሔር

ይእቲ ሐረቷ ንበ ቤተ እግዚአብሔር

ንሕነ ሐርኒ ንበ ቤተ እግዚአብሔር

አንትሙ ሐርክሙ ንበ ቤተ እግዚአብሔር

አንትን ሐርክን ንበ ቤተ እግዚአብሔር

ውእቶሙ ሐሩ ንበ ቤተ እግዚአብሔር

ውእቶን ሐራ ንበ ቤተ እግዚአብሔር

ሐ. ሰገደ = ሰገደ፣ ቅድመ = ፊት፣ ለፊት

እነ ሰገድኪ ቅድመ ቤተ መቅደስ=በቤተ መቅደስ ፊት ሰገድኩ

እንተ ሰገድኪ ቅድመ ቤተ መቅደስ

እንቲ ሰገድኪ ቅድመ ቤተ መቅደስ

ውእቱ ሰገደ ቅድመ ቤተ መቅደስ

ይእቲ ሰገደቷ ቅድመ ቤተ መቅደስ

ንሕነ ሰገድኒ ቅድመ ቤተ መቅደስ

አንትሙ ሰገድክሙ ቅድመ ቤተ መቅደስ

አንትን ሰገድክን ቅድመ ቤተ መቅደስ

ውእቶሙ ሰገዱ ቅድመ ቤተ መቅደስ

ውእቶን ሰገዱ ቅድመ ቤተ መቅደስ

ማስታወሻ

የግሱ የመጨረሻ ፊደል «ከ»፣ «ቀ» ፣ «ገ» ን የመሰለ ከኾነ ከዚያው ላይ መለየት አለብን። ምሳሌ ሰበከ ብሎ እነ ሰበኩ ይላል እንጂ ሰበክኩ አይልም። እነ አጥመቁ ይላል እንጂ እነ አጥመቅኩ አይልም። ስለኾነም ማጥበቅ አለብን።

፪.፩.፪. መራሕያን እንደ ነባር አንቀጽ /verb to be/

ነባር አንቀጽ ሲባል ማሠሪያ ግስ ማለት ነው። መራሕያን በአንቀጽነታቸው እየተተረጎሙ ሲፈቱ ማሠሪያ ይኾናሉ። ይኸውም፡-

ውእቱ = ነው፣ ኾነ፣ ነበር ፣ ኖረ፣

ይኑር፣ ነሽ፣ ነኝ፣ ነሽ፣ ኖችኹ፣ ነበራችኹ

ይእቲ = ናት፣ ነበረች

ውእቶሙ /እሙንቱ/ ናቸው፣ ኾኑ፣ ነበሩ፣ ኖሩ፣ ይኑሩ /ለወንዶች/

ውእቶን /አማንቱ/ = ናቸው፣ ነበሩ /ለሴቶች/

አንተ=ነህ፣ኾንክ፣ነበርክ፣ኖርክ፣ኑር

አንቲ =ነሽ፣ኾንሽ፣ነበርሽ፣ኑሪ

አንትሙ /ተባዕት/ =ናችኹ፣ ሆናችኹ፣ ነበራችኹ፣ ኑሩ

አንትን /አንስት/ = ናችኹ፣ ሆናችኹ፣ ነበራችኹ፣ ኑሩ

ንሕነ= ነን፣ ኾንን፣ ነበርን፣ ኖርን፣ እንኑር

እነ = ነኝ፣ ኾንኩ፣ ነበርኩ፣ ኖርኩኝ፣ ልኑር ተብለው ይተረጎማሉ።

ምሳሌ :=

አነ ውእቱ ጉንደ ወይን =

የወይን ግንድ እኔ ነኝ

አነ ውእቱ ኖላዊ ኄር =

ቸር ጠባቂ እኔ ነኝ

አንቲ ውእቱ ተስፋሁ ለአዳም = የ

አዳም ተስፋው/ለአዳም ተስፋው/አንቺ ነሽ

አንተ ውእቱ ዕጣን አ መድኃኒን

መድኃኒታችን ሆይ አንተ ዕጣን ነሽ

ማርያም ይእቲ መሠረተ ሕይወት =

ማርያም የሕይወት መሠረት ናት

ናሆም ወሚልክያስ ነቢያት ውእቶሙ /እሙንቱ/ =

ናሆምና ሚልክያስ ነቢያት ናቸው

አስቴር ወሶስና ቅዱሳት ውእቶን/እማንቱ/

አስቴርና ሶስና ቅዱሳት ናቸው::

ውእቱ ለዋጭ ተለዋጭ ባሕርይ ስላለው በተባዕትና በአንስት በብዙና በነጠላ አፈታት ይፈታል:: እንዲህ ማለት በነባር አንቀጽነቱ የሚከተሉትን ትርጉም ሊያስገኝ ይችላል:: በዐረፍተ-ነገር እየገባ ሲታይ የትኛውን ትርጉም እንደያዘ ዐመሉን አስተውል::

ውእቱ = ነው፣ናት፣ናቸው /ተ/አ/፣

= ነሽ፣ ነሽ፣ ናችሁ /ተ/አ/፣

= ነኝ፣ነን ይኸናል

ሥርዓተ ዐረፍተ-ነገር በምሳሌ

- ቅድስት ይእቲ ኤልሳቤጥ = ኤልሳቤጥ ቅድስት ናት

- ኤልሳቤጥ ቅድስት ይእቲ

- ነቢይ ውእቱ ሕዝቅኤል

- ሕዝቅኤል ነቢይ ውእቱ

- ውእቱ ለሚለው አሉታው «አኮ» /አይደለም/ ነው

ምሳሌ = አኮ ነቢይ ሕዝቅኤል

ውእቱ = ነው፣ ነበር፣ ነሽ፣ ነሽ፣ ናችሁ

ይእቲ=ናት፣ ነበረች

ውእቶሙ /እሙንቱ/= ናቸው፣ ነበሩ /ለሌቶች/

ምሳሌ፣ እነ ውእቱ ፍኖተ ጽድቅ

አንቲ ውእቱ ተሰፋሁ ለአዳም

አንተ ውእቱ ቤዛ ኩሉ ዓለም

ማርያም ይእቲ መሠረተ ሕይወት

ጳውሎስ ወጴጥሮስ መምህራን ውእቶሙ

ሰሎሜ ወኤልሳቤጥ ቅዱሳት ውእቶን

የሚከተሉት ከመራሕያን ከግሶች ጋር አዛምድ /አስተፃምር/

፩. አንትን ሀ. ነበርኩ

፪. ውእቱ ለ. በላዕነ

፫. እነ ሐ. ሐርኪ

፬. ውእቶን መ. ጸለዩ

፭. ይእቲ ሠ. ቀተልከን

ረ. መጽአት

ሰ. ኖምክሙ

ሸ. ሐራ

ቀ. በልዐ

አስተካክለኸ ጸፍ /በሥርዐተ- ሰዋስው/

ምሳሌ /ጎዘነ/ ማርያም አመተሰቅለ ክርስቶስ /ጎዘነት ማርያም አመተሰቅለ ክርስቶስ/

፩. /ኖመ/ አንተ ላዕለ አራት /አልጋ/

፪. /ሐረ/ አንትን ገበ ደብረ-ጽጌ

፫. /ቆመ/ ማርታ ወማርያም ቅድመ ቤተ- መቅደስ

፬. /ነደረ/ ፍሬ ጽድቅ ውስተ ቤተ- አርድእት /ተማሪዎች/

፭. /አርመመ/ ሚካኤል አመተሰቅለ አምላኩ

፮. /ተፈሥሐ/ ጸድቃን በእግዚአብሔር

ወልጥ ገበ ልሳነ ዐምሐራ /ወደ አማርኛ መልስ/

፩. ንሕነ ሐርነ ገበ አክሡም ወላስታ

፪. አንቲ ውእቱ እመ-ብረሃን

፫. ማርያም ወለደት ወልዳ ዘበኩራ

፬. አንተ ወእነ ሰማእነ ቃለ-እግዚአብሔር

፭. እለመኑ /እነማን/ ውእቶሙ ዘሐፍ ገበ ገዳመ-ሲና

ወደ ግእዝ መልስ /ወልጥ ንበ ልሳነ-ግእዝ/

፩. ወደ ጸሎት ቤት ሼድን።

፪. እኔ ነኝ ወደ ቤተ ክርስቲያን የሼድኩ። /ዘ=የ/

፫. እነርሱ በኅብረት ተቀመጡ። /ነቡረ=በኅብረት/

፬. ቶማስ እና ጴጥሮስ መምህራን ናቸው።

፭. ማርያም ድንግል የአሮን በትር /በትር=በትር/ ናት።

፮. አንተ የክርስቶስን ወንጌል ሰበክኸ።

፯ አንተ ሰባኪ አይደለኸም።

፪.፩.፫. መራሕያን እንደ አመልካች ቅጽል

የመራሕያን ሌላው አገልግሎታቸው አንድን ነገር ወይም አካል በተባዕትና በአንስት፤ በማይታይና በሚታይ፤ በቅርብ ሩቅና በቅርብ ቅርብ አመልካች ጠቋሚ እየኾኑ መነገራቸው ነው። በሊቃውንት መጻሕፍት ጉልት እየተባሉ ይጠቀሳሉ።

መደባቸውም ሦስት ሲኾን እነዚህም፡-

፩. ተናጋሪን /እኔን ባይ/ አመልካች

፪. የማይታይ አመልካች

፫. የሚታይ አመልካች ናቸው። በተጨማሪ የቅርብ ሩቅ አመልካች ኾነው ሲገለጹ ደግሞ

ውእቱ	ዝኩ ተብሎ ይገለጻል።	ትርጉሙም	ያ
ይእቲ	እንትኩ		ያቺ
ውእቶሙ	እልኩ		እኒያ
ውእቶን	እልኮን		እኒያ /ለሌቶች/

አንባቢ የሚከተሉትን ቃላት ያጥናና ከላይ ባየናቸው የመራሕያን አገልግሎት በተመለከተ የራሱን መልመጃዎች ለመሥራት ይሞክር

ሀ. ተሰማሚ ቃላት

ከመ = እንደ ወ = እና

አይቴ = ወዴት ማዕከ = መቼ

ምስለ = ጋር ምንት = ምን

እም = ከ በእንተ = ስለ

አላ = እንጂ ዝየ = እዚህ

ሀየ = እዚያ የም = ዛሬ

ጌሠም = ነገ ትማልም = ትላንት ጥቀ = እጅግ ናህ=አሁን፤ እነሆ

ዘ = እንተ = የ እለ ፣ዘ=የ /ለብዙ/

የቤተሰብ አባል ስም

እጣ

አብ = አባት

እም = እናት

ወልድ = ልጅ /ወንድ/

ወለት = ሴት ልጅ

እጎት = እጎት

እት = ወንድም

እመት = ሴት አገልጋይ

ገብር = ወንድ አገልጋይ

ብዙ

አበው = አባቶች

እማት = እናቶች

ውሉድ = ልጆች

አዋልድ = ሴት ልጆች

አጎት = እጎቶች

አጎው = ወንድሞች

አእማት = ሴት አገልጋዮች

አግብርት = ወንድ አገልጋዮች

ሊ. የግስ ቃላት /verbs/

ሐረ = ሂደ፤ ቆመ = ቆመ፤ ኖመ = ተኛ፤

ጸለየ = ለመነ፤ ነበረ = ተቀመጠ፤ ጎደረ = አደረ፤

አርመመ = ዝም አለ፤ ተፈሥሐ = ተደሰተ፤

በልዐ = በላ፤ መጽአ = መጣ፤ ቀተለ = ገደለ

ምልማድ / መልመጃ /

የ«ሀ» 3 ቃላት ከ «ለ» ቃላት ጋር /መራሕያኑን ከግሶቹ/ ጋር አዛምድ /አስተዛምድ ቃላተ «ሀ» ምስለ ቃላተ «ለ»

«ሀ»

፩. አንትን

፪. ውእቱ

፫. አነ

፬. ውእቶን

፭. ይእቲ

፮. ንሕነ

፯. አንቲ

፰. ውእቶሙ

፱. አንትሙ

«ለ»

አ/ ነበርኩ

በ/ በላዕነ

ገ/ ሐርኪ

ደ/ ቀተልኩን

ሀ/ መጽአት

ወ/ ኖምከሙ

ዘ/ ሐራ

ሐ/ በልዐ

ጠ/ ጸለዩ

ወልጥ ንበ ልሳነ ዐምሐራ /ወደ አማርኛ ላውጥ/

፩. ንሕነ ሐርነ ንበ አክሡም ወላሊበላ

፪. አንቲ ውእቱ መሶበ ወርቅ ንጹሐ

፫. አንተ ወአነ ሰማእነ ቃለ እግዚአብሔር

፬. ወለተ ማርያም ሐረት ንበ ቤተ-ክርስቲያን

፭. አንትሙ ሐርክሙ ንበ ኢየሩሳሌም

፮. እለመኑ /እነማን/ ውእቶሙ ዘሐሩ ንበ ቤተ-ልሔም

፯. ንሕነ ጸለይነ በእንተ ዴር ሡልማን

፰. ውእቶን ተዐቀቡ እም ኤድስ

፱. አንትሙ ሰብሐ ለእግዚአብሔር

፲. አነ ኖምኩ ደበ አራትየ

ወልጥ ንበ ልሳነ-ግእዝ

፩. እኛ ወደ ጸሎት ቤት ኼድን

፪. ማርያም ድንግል በትር ናት። /በትር = ብትር /

፫. ጳውሎስና ጴጥሮስ መምህራን ናቸው።

፬. አንተ አውሮጳዊ አይደለኸም።

፭. የእናትህ ስሟ ማነው?

፮. ወንድሞች ወደ ቤተ ክርስቲያን መጡ።

፯. አባቴ ተኛ።

፰. እናቶች ወደ አባቶች ኼዱ።

፱. ሰሎሞን ወደ አባቶች ኼደ።

፲. ዝም ብሎ ተቀመጠ።

ትውውቅ /በላምታ/

